

СТАНОВИЩЕ

относно конкурса за доцент в професионално направление Политически науки с единствен кандидат Петър Николаев Николов

Уважаеми членове на научното жури,

За разлика от либералните и социалистическите течения, консерватизмът няма ясно очертана доктринална основа и идеологическа програма с изключение на християндемократията, като редица нейни теоритици я разглеждат като идеология „отвъд марксизма и скования консерватизъм“ (Матиас Висман, Между лявото и дясното, Фондация Конрад Аденауер, София, 2001, с.19) Както пише Клаус Фриче, понятието консерватизъм обхваща „изключително широк спектър от представи, мнения и типове поведение“, като дори „всякакви политико-публични жизнени позиции по някакъв начин се определят като консервативни“. (Handbuch Politischer Theorien und Ideologien, Neuman,F., Hg., Signal Verlag,1989, S.66)

Консерватизмът най-ярко може да се дефинира чрез отрицанието на определени ценности и практики – най-вече тези свързани с политическия радикализъм и подкрепата на други, сред които се откроява защитата на традицията и приемствеността в политиката. Обобщавайки веруюто на консерваторите един от най-известните изследователи на консерватизма, Майкъл Фриман, много точно го определя чрез следните идеи – че „обществата трябва да се възприемат като съградени в продължение на столетия човешки усилия; че всяко настоящо общество е несъвършено, съчетаващо добро и зло; че доброто трябва внимателно да се запази и лошото внимателно преодоляно; че радикалите не откриват доброто, което съществува и в тяхното нетърпение да поправят лошото, унищожават доброто без да го заменят с по-добро.“ (Freeman,M., Edmund Burke and the Critique of Political Radicalism, 1980, Basil Blackwell ,p.3)

Петър Николов се придържа към мнението, че консерваторите не създават своя завършена доктрина, а само формулират отделни принципи и ценности. В този смисъл в своя хабилитационен труд “Политическият консерватизъм“ (в съавторство с Ирена Тодорова) той прави опит да преодолее тази идейна неопределеност на политическия консерватизъм и неговата многообхватност и да му предаде по-ясен идеен профил типологизирайки го в осем различни разновидности. Това безспорно е основният му принос в представения хабилитационен труд и въпреки, че определените от него типове консерватизъм и избраните от него представители могат да бъдат подложени и на други тълкувания, той допринася за внасянето на по-ясна представа за това какво всъщност е консерватизма в неговата историческа еволюция и съвременни превъплъщения.

Приносен характер има опита да се открият в историята до наши дни представителите на консерватизма и да се открият техните възгледи, като се подведат под общата типична за консерватизма идейна и ценностна палитра. Авторът е използвал историческия и ситуационен подход чрез представянето на отделни личности, именно защото на консерватизма липсва ясна ценностно структурирана и теоретически обоснована идеология, като изключвам християндемократията, която особено с Германия, има значима партийна програмна база.

В обхвата на труда са разгледани такива форми на консерватизма като - реакционния, либералния, националния, авторитарния, демократическия и популисткия консерватизъм, както християндемократията и неоконсерватизмът. Основателно той се придържа към общоприетото становище за Едмънд Бърк като бащата на консерватизма, поставил основите на консервативните ценности. Точно са изложени основните принципи залегнали у Бърк.

Оригинална е изходната му хипотеза при разработването на отделните консервативни течения, че „консерватизмът винаги е обречен да съществува в режим на отстъпление пред процесите на модернизация и съответно на известни периоди от време да капитулира, приемайки тезите на своите

довчерашни опоненти.“ /с.18/ По тази причина авторът откроява няколко цикли в развитието на консерватизма свързани с тази „капитулация“.

Определена евристична стойност има и разделянето на консерватизма в два основни типа – елитистки и популистки.

Като цяло авторът е положил значителни усилия във вникването на отделните консервативни течения и техните представители, като е използвал богата библиография. Безспорно е, че с този труд той обогатява изследванията в сферата на политическия консерватизъм, особено в България, където по темата работят много тесен кръг учени, сред които се откроява Светослав Малинов. Той дава и достатъчно основания за предизвикване на дебат по редица негови тези.

Наред с тези позитивни аспекти трудът провокира редица възражения, има и недостатъчно добре обосновани тези, като ще засегна само една част от тях.

Твърдението, че на границата на двете столетия „либерализмът достига до пълен упадък“ (с.216) е неточно. Вярно е, че либерализмът губи сериозни позиции в политическо отношение, но в никакъв случай не изчезва от политическата карта, както твърди автора. Първо, в течение на годините той се диференцира в различни течения – ляво, така нар. социал-либерализъм и дясно, по близко до консерватизма, така нар.неолиберализъм. И второ, продължава до наши дни в различни европейски държави да има немаловажно присъствие в политическия живот и претърпява различни превъплъщения в конкуренция с социалистически, консервативни и други течения.

Когато изследва някои типове консерватизъм, по-конкретно неоконсерватизма, не отчита достатъчно вътрешната му противоречивост и по специално конфликта между ценностите и политическия метод на осъществяването им. Или с други думи, сблъсъка между радикализма при провежданите реформи срещу социалната държава /напр. политиката на Маргарет Тачър/ противоречащ на ценностите на консерватизма свързани с отричането на радикализма като политически подход.

Особено възражение предизвиква понятието тоталитарна демокрация ,което Николов възприема от други автори безкритично. „Тоталитарните режими са политически демокрации, в които властта идва от народа и се упражнява в името на народа“, пише автора. (с.244) „Тоталитарната разновидност на демокрацията“ се сравнява с либералната демокрация, като разликата е, че при либералната демокрация има политически плурализъм за разлика от идеологическото индоктриниране и терора при тоталитаризма. (пак там) Възприема се постановката, че и двата тоталитаризма – съветския и националсоциалистическия - представляват тирания на мнозинството, а не автократия. (с.243) Че политическата амбиция на Хитлер е да създаде „тоталитарна демокрация по съветски модел“ (263), че „националсоциалистите започват да превръщат Германия в тоталитарна демокрация по съветски модел“. (с.267)

Може много възражения да се отправят към тези възгледи. Аз ще се огранича до малка част от тях. По принцип огромното мнозинство от учените занимаващи се с тематиката на тоталитаризма са единодушни, че тоталитаризма и демокрацията са антиподи. Обстоятелството, че при определени обстоятелства тоталитарния режим се ползва с одобрението на част от народа по пътя на акламацията и формални избори не го прави демократичен при липсата на необходимите процедури и най-вече политически свободи на народа. Може ли терора да е съвместим с демокрацията?

Може ли липсата условия за свободно волеизявление на народа да се „подминава“ като формалност за да се определят нацисткия и съветски режими като „демокрация“. Кое е демократичното в тези режими известни с човеконенавистното унищожение на милиони хора за да закрепят властта на фюрера или вожда?

Много спорна е тезата за „очевидната истина, че мястото на хитлеризма е много повече в левия, отколкото в десния политически спектър“ (с. 271).

Трудно ми е да намеря сериозен политолог и партолог, който да поставя национал-социализма и хитлеризма в левия лагер въпреки някои политически прилики, които са неизбежни за тоталитарните режими от различни разновидности. Ако са толкова близки тези режими защо Хитлер е краен антикомунист и поема похода за унищожение на съветския режим? Има прилики, но и принципни разлики в идеологията и практиката, в историческото развитие и установяване на двата режима.

Неубедително и недоказано е твърдението относно християндемократията - „защото е много повече идеология“ в сравнение с други проявления на консерватизма тя не притежава жизнената енергия на другите, „която им позволява не само да оцеляват, но и да се видоизменят с оглед променящата се политическа среда“. (с.316) Поради това християндемократите изгубват „ценностните си ориентири и изпадат в тежка идейна криза конкурирани, побеждавани или асимилирани от двата други основни типа консерватизъм-демократичния консерватизъм и радикалния неоконсерватизъм“ във втората половина на 20ти век. (пак там) Може би авторът има предвид Италия където християндемократията се срива през 1993 година. Но в Германия, Австрия и други европейски страни християндемократията запази своята жизненост и политическо влияние до наши дни, губейки, но и печелейки избори. И защо идеологията да е фактор за „тежката криза“?? Според мен е точно обратното – идеологията е фактор за оцеляването и успехите на християндемократията.

Неточно е твърдението, че в началото на 1970те години икономическия неолиберализъм е постигнал „неочаквана, но сладка победа над кейнсианството“. (с.390) Това става доста по-късно. В началото на 70те години на миналия век социалдемократите, които се опират на кейнсианството, са начело на управлението в редица европейски страни – Германия, Австрия, скандинавските страни, лейбъристите във Великобритания (1974-1979), Митеран печели изборите през 1981 година във Франция с кейнсианска програма и т.н.

Погрешно е „третия път“ на Блеър и Шрьодер да се сравнява с „третия път“ на фашистите от 20те години на миналия век. (с. 422) В съвсем различно време и ситуация се извяват тези концепции, от съвсем различни в идейно и политическо отношение партии и течения, и имат съвсем различно съдържание.

Доста пресилено и неточно е Чърчил, Тачър и Рейгън да се поставят на една плоскост като „велики консерватори“? Чърчил в много отношения се отличава от другите двама. (Въведение)

И едно предложение - хубаво щеше да бъде ако имаше дискусия с други български автори по темата консерватизъм, особено с Малинов и изложените от него тези в студията му „Що е консерватизъм?“.

Заклучение

Предлагам на научното жури да предложи Петър Николов за доцент в направление политически науки с очакването, че ще направи критичен преглед на своето произведение и на някои от издигнатите в него тези, като съответно ги коригира или обоснове с нужните аргументи и факти в по-нататъшната си научна дейност.

Проф. дфн Георги Карасимеонов

30 ноември 2018 година